

Zəhra Muradova,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
E-mail: zahra.muradova@hotmail.com

Rəyçilər: *ped.ü. elm.dok., prof. V.C. Xəlilov,*
ped.ü. elm.dok. İ.H. Cəbrayilov

Açar sözlər: *şəxsiyyətyönümlü təhsil, təhsilin tərbiyəedici funksiyası, millilik, bəşəriyyət amili, vətənpərvərlik, azərbaycançılıq, milli mənəvi dəyərlər*

Ключевая слова: *личностно-ориентированное образование, воспитательная функция образования, национальность, фактор общечеловечности, патриотизм, азербайджанство, национально-нравственные ценности*

Key words: *personality education, educating function of education, the factor of nationality, humanity, patriotic, Azerbaijanism, national and spiritual values*

Ölkəmizdə həyata keçirilən təhsil islahatı prosesində şəxsiyyətyönümlülük, nəticəyönümlülük, humanistlik prinsiplərinin əsas götürülməsinə xüsusi diqqət yetirilir. Belə bir mövqə təsadüfi deyil. "Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu"nın 3-cü "Təhsil sahəsində dövlət siyasətinin əsas prinsipləri" maddəsində deyilir:

"Humanistlik-milli və ümumbəşəri dəyərlərin, şəxsiyyətin azad inkişafının, insan hüquqları və azadlıqlarının, sağlamlığının və təhlükəsizliyinin, ətraf mühitə və insanlara qayğı və hörmətin, tolerantlıq və dözümlülüğün prioritet kimi qəbul olunması" mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Mühüm dövlət əhəmiyyəti kəsb edən həmin keyfiyyətlərin böyüməkdə olan nəsə aşılınması üçün ən təsirli vasitə və yolların, müvafiq iş formalarının müəyyənəndirilməsi də qarşıda duran təxirəsalınmaz vəzifələrdən sayılır. Heç şübhəsiz, bu prosesdə mahiyyət zənginliyinə, daha dəqiq desək şəxsiyyətyönümlü təhsilin əsas komponentlərindən sayılan milli-mənəvi dəyərlərin mahiyyət dolğunluğuna xüsusi fikir verilməlidir. Ümummilli liderimiz, Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin problemin başlıca istiqamətləri ilə bağlı sözlərini burada nəzərə çatdırmaq zərurəti yaranır:

"Gənclərimiz milli ruhda tərbiyə olunmalıdır, bizim milli-mənəvi dəyərlərimizin əsasında tərbiyələnməlidir. Gənclərimiz bizim tariximizi yaxşı bilməlidir, keçmişimizi yaxşı bilməlidir, dilimizi yaxşı bilməlidir. Milli dəyərimizi, milli ənənələrimizi yaxşı bilməyən, tariximizi yaxşı bilməyən gənc vətənpərvər ola bilməz." (2. 357)

Problemin belə bir cəhəti də xüsusi maraq doğurur ki, Ulu Öndərimizin nəzərə çatdırdığı fikir və müddəalar öz növbəsində ümumtərbiyə prosesinin konseptual əsasları kimi istiqamətverici rola malikdir. "Gənclərin azərbaycançılıq, dövlətçilik, dünyəvilik prinsipləri əsasında, Azərbaycan xalqının tarixinə, mədəni irsinə, adət-ənənələrinə, dövlət dilinə və rəmzlərinə, milli-mənəvi və ümumbəşəri dəyərlərə hörmət ruhunda tərbiyə olunması" məsələlərinə Gənclər Siyasəti Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununda (3) xüsusi diqqət yetirilməsi də belə bir mövqə ilə sıx bağlıdır. Qarşıya qoyulan çox mühüm, təxirəsalınmaz vəzifələr ölkəmizdə həyata keçirilən təhsil islahatı prosesində şəxsiyyətyönümlü təhsilə və prosesdə millilik və bəşəriyyət amillərinə xüsusi diqqət yetirilməsini meydana çıxarmışdır. Prof. İ.H. Cəbrayilov yazır: "Bu gün şəxsiyyətyönümlü təhsilə üstünlük verilməsi ən vacib məsələlərdən biri kimi diqqəti cəlb edir. Şəxsiyyətyönümlü təhsil bilavasitə həyatı bacarıq və vərdislərə üstünlük verilməsi ilə fərqlənir. Ona görə də bu təhsildə insanın gələcək həyat fəaliyyətində lazım olacaq praktik bacarıq və vərdislər əhatə edilir, onun əqli fəaliyyətlə bağlı qabiliyyətlərinin formalaşması ön plana çəkilir.

Şəxsiyyətyönümlü təhsil interaktiv məzmunu ilə seçilir. Bu zaman fənlərin adlandırılmasında, məzmunun müəyyənəndirilməsində şəxsiyyətin formalaşması üçün əhəmiyyət kəsb edən və bilavasitə insanın şəxsi fəaliyyəti üçün gərəkli olan tələblər əsas götürülür" (4, 22).

Haqlı deyimdir, çünki şəxsiyyətin formalaşması işinin ahəngdarlığını təmin etmək üçün başlıca keyfiyyətlərin, o cümlədən milli və bəşəri dəyərlərin qiymətləndirilməsi bacarığının inkişaf etdirilməsi başlıca şərtlərdən sayılır. Əks halda insan ümumi anlayış, bioloji varlıq kimi öyrənilir. Ətraf aləmin, mühitin, müxtəlif həyat, cəmiyyət hadisələrinin mənəvi təsiri unudular, necə deyirlər kölgədə qalar. Belə bir mövqə isə şəxsiyyətyönümlü təhsil prosesini səmərəliliyinə əngəl törədir. Unutmaq olmaz ki, şəxsiyyət ətraf mühitin, insan qruplarının, cəmiyyət hadisələrinin təsiri ilə inkişaf edir, formalaşır. Heç şübhəsiz, həmin təsirlər kompleksində milli və bəşəri dəyərlər daha çox sirayətədi, fəal təsiri ilə diqqəti cəlb edir. Başqa cür də ola bilməz. İdeologiya sistemindən asılı olmayaraq təhsilin qarşısında qoyulan əsas məqsəd və buna uyğun müəyyənəndirilməli vəzifənin tərbiyəedici funksiyasının artırılması, müxtəlif istiqamətlərdə inkişaf etdirilməsidir. Bu isə şəxsiyyətyönümlü təhsilin əsas mahiyyətindən irəli gəlir. Professor İntiqam Cəbrayilov problem xarakterli bu məsələyə mühüm əhəmiyyət verərək yazır: "Şəxsiyyətyönümlü təhsil ənənəvi təhsildən xeyli fərqlənir. Bu baxımdan fərqli cəhətlərə diqqət yetirək. Ənənəvi təhsildə, əsasən, aşağıdakı cəhətlər daha çox nəzərə çarpırdı:

1) təhsilalanlara subyekt kimi yanaşılma; 2) dialoji yanaşılma; 3) ekzistensiallıq 4) interaktivlik 5) inkişafetdiricilik 6) pedaqoji kadrların müasir tələblər səviyyəsində hazırlanması 7) təhsilin fundamentallığı...

Araşdırmalar sübut edir ki, şəxsiyyətyönümlü təhsil Azərbaycanın dövlətçilik ənənələrinə hörmət edən, milli dəyərlərimizi qoruyan, vətəndaş cəmiyyətinə layiq şəxsiyyətlərin formalaşdırılmasına qüvvətli təsir göstərir" (4, 24).

Aparılan təhlil və ümumiləşdirmələr əsasında irəli sürülən bu fikirlərdə milli dəyərlərimizin qorunması və bu istiqamətdə şəxsiyyətin inkişafı, formalaşdırılması mühüm vəzifə kimi diqqətə çatdırılarsa, deməli şəxsiyyətyönümlü təhsil prosesində millilik amili də əsas götürülməlidir. Bunun üçün isə milliliyi özündə ehtiva edən milli-mənəvi dəyərlərin mahiyyət dolğunluğuna, xarakterik xüsusiyyətlərinə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Şəxsiyyətyönümlü təhsil prosesində ayrı-ayrı fənlərin məzmununa, tədris imkanlarına müvafiq olaraq müəllimlər şagirdlərin nəzərinə çatdırılmalıdırlar ki, xalqımızın həyatı, məişəti, mənəvi zənginliyi ilə əlaqədar yaranan milli-mənəvi dəyərlər əsrlərdən-əslərə, nəsillərdən-nəsillərə keçərək tərbiyəvi təsir qüvvəsi ilə mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Yaşlı nəslin nümayəndələri böyüməkdə olan nəsə xalqın mənəviyyatını əks etdirən, əxlaqi dəyərlərlə zəngin olan adət-ənənələri, bədii yaradıcılıq nümunələrini çatdırmaq imkanlarına, bir sıra başlıca məsələlərə xüsusi diqqət yetirməlidirlər. Bu istiqamətdə yazılan, aparılan tədqiqat işləri qaçırılmazdır.

Pedaqogika üzrə elmlər doktorları P.B. Əliyev və H.H. Əhmədovun "Gənclərin milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyəsi" adlı metodik vəsaitinə yazdığı ön sözdə problemin həmin cəhətini xüsusi olaraq diqqət mərkəzinə gətirmişdir:

"Tərbiyənin tarixi insanın tarixi ilə eyni olsa da həmişə aktuallığını saxlamışdır. Yaşlı nəsillər öz imkanları daxilində olan bütün maddi və mənəvi dəyərləri özlərindən sonra gələn gənc nəsillərə əmanət etmişlər. Onlar özlərindən övladlarına bütövlükdə millətə, xalqlara miras qoyduqları nə varsa onların hamısının qorunub saxlanılmasını, zənginləşdirilməsini, səmərəli istifadə edilməsini əvəzedicilərindən diləmişlər.

Bu yolla illər ötdükcə millətlərin, xalqların maddi və mənəvi dəyərləri arasıkəsilmədən zənginləşmiş, əvəzsiz xəzinəyə çevrilmişdir. Belə zəngin xəzinələrdən biri Azərbaycan xalqına məxsusdur. Odur ki, bu gün Azərbaycan xalqının mənəvi xəzinəsindən hamının bərabər ölçüdə yararlanmağa,

özlərindən sonra gələnlərə milli-mənəvi dəyərlərdən ləyaqətlə istifadə etmələrini məsləhət görməyə haqqı var.

Heç bir nəsil ona miras qalmış milli-mənəvi dəyərlərlə kifayətlənə bilməz. Çünki dövr dəyişdikcə insanın tələbatı, imkanları və sahib olduğu dəyərlərin həcmi, keyfiyyəti, dəyərlik səviyyəsi və digər göstəriciləri də dəyişikliyə məruz qalır. Ona görə də dövr dəyişdikcə milli mənəvi dəyərlər xəzinəsindən nələrin dəyişikliklərə uğrayacağını, hansı yeni dəyərlərin meydana gələcəyini daha aydın bilmək, həyatla daim ayaqlaşmaq lazım gəlir” (5, 3) bu kimi deyimlər daha məqsədomüvafiq sayılmalıdır. Xalqımızın mənəviyyat dastanı olan “Kitabi-Dədə Qorqud” dan əxlaqi öyüd –nəsihətlər, islam dininin banisi Həzrəti Məhəmməd peyğəmbərin əxlaqi fəzilətlərlə bağlı deyimləri, habelə Azərbaycan xalq yaradıcılığında əxlaqi-mənəvi dəyərlərlə bağlı fikirlər də şəxsiyyətyönümlü təhsil prosesində istinad olunan milli mənəvi dəyərlərdir. Özümdən böyüyün və kiçiyin halına yanmaq, müxtəlif nəsiləndən olan insanların qəlbinə daima xeyirxahlıq ruhunda təsir göstərmək öz növbəsində ümumtərbiyə prosesini daha da zənginləşdirir.

Xalqımızın ədəb-ərkan dünyası, əxlaqi münasibətlərin saflığı ilə bağlı deyimləri, ənənələri müxtəlif nəsiləndən olan insanları əməl və davranış halallığına səsləmişdir. Özü doğru, sözü doğru nəfsi tox, nəfsi təmiz, el-oba, cəmiyyət üçün ləyaqətli insanlar yetişdirməyə istiqamətlənən hikmət incilərindən sinif-dərs prosesində hər hansı bir mövzunun tədrisi zamanı və sinifdən xaric məşğələlərdə, müxtəlif mövzularda keçirilən tədbirlərdə müntəzəm şəkildə istifadə olunması şəxsiyyətyönümlü təhsilin başlıca komponentlərindən sayılmalıdır. Unutmaq olmaz ki, Azərbaycan xalq yaradıcılığının çox mühüm, başlıca sahələrindən birini təşkil edən şifahi xalq ədəbiyyatında ayrı-ayrı nümunələr bütün tarixi dövrlərdə yüksək mənəvi dəyər səviyyəsində mənəvi təsir qüvvəsini saxlamışdır. Pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor A.N. Abbasovun fikri də bu baxımdan çox maraqlıdır: “Azərbaycan şifahi xalq yaradıcılığının tarixi min illəri əhatə edir. Xalqın istək və arzuları, gələcəyə ümidləri, sevinc və kədəri, mübarizə əzmi, müdrikliyi, uzaqgörənliyi, təbiət və cəmiyyət hadisələrinə münasibətləri bu nümunələrdə özünün dolğun ifadəsini tapmışdır. Kamil şəxsiyyət, nümunəvi davranış və əxlaq, böyüyə hörmət, insanlar üçün vacib bilinən mənəvi keyfiyyətlər, milli dəyərlər, əməyə bağlılıq, şərəf, ləyaqət, ədalət və s. və i.a xalq yaradıcılığı materiallarının başlıca mövzusu olmuşdur. Həmin nümunələr, ata-babalarımızın müdrik kəlamları, atalar sözləri, nağıl, rəvayət, əfsanə, lətifə, dastan, mif, əsatir, tapmacalar, bayatılar əsrləri adlayaraq bu günümüzdə gəlib çatmışdır. Tarixən mövcud olmuş, qorunub saxlanmış qədim adət və ənənələrimiz haqqında da həmin nümunələrindən maraqlı məlumatlar əldə edirik” (6, 9).

Əlbəttə, Azərbaycan xalq yaradıcılığının ədəbiyyatla bağlı göstərilən janrlardan, ayrı-ayrı nümunələrdən yeri gəldikdə istifadə olunması şəxsiyyətyönümlü təhsil prosesinin səmərəliliyinə də zəmin yaradır.

Şəxsiyyətyönümlü təhsil prosesində səmərəliliyinə zəmin yaradan ikinci istiqamət milli incəsənətdə, xüsusilə xalq musiqi nümunələri ilə bağlıdır. Bu zaman ən dəyərli məlumatlara, görkəmli sənət adamlarının həmişə aktualıq kəsb edən fikirlərinə istinad olunmalıdır. Bu baxımdan görkəmli biolog alim milli mətbuatımızın banisi, xalqın mədəni tərəqqisi naminə yorulmadan çalışan Həsən bəy Zərdabının fikirlərini diqqətə çatdırmaq yerinə düşər:

“Keçmişdə Əkinçi çıxanda o vaxtdan şairlərdən yazıb təvəqqe eləmişdim ki, bülbül və gülü tərif və bir-birlərini həvə etməkdən əl çəkib elm, təhsil etməyin nəflərindən və biz müsəlmanlara olan zülmərin barəsində şeirlər yazıb onları bizim aşıqlara xoş sovt (avaz-avaz-ZM) ilə oxumağı öyrətsinlər ki, aşıqlar onları toylarda oxuyub əhalini oyatmağa səbəb olsunlar. Onlardan birincisi Seyid Əzim Şirvani elm, təhsil etməyin nəflərindən bir neçə şeir yazmışdı. Amma qeyri şairlərimizdən heç bir cavab gəlmədi” (7, 240).

Həsən bəy Zərdabi həmin məqalədə milli musiqinin psixoloji, fəlsəfi təsiri imkanları və sağlam musiqi mühiti yaradılması məsələləri üzərində də dayanırdı: “Bizim Qafqaz müsəlmanlarına heç bir yazı və dil ilə deyilən söz o qədər əsər etməz, necə ki, şeir ilə deyilən söz. Ələxusus nəğmələr ilə ki, xoş sovt ilə oxunur...Qafqaz yerlərinin xasiyyəti belədir. Bizim, cənnətin bir guşəsinə oxşayan vətənimizin dağları, çayları, xoş abi-havası və hər bir cəhətdən səfalı və dilguşə olmağı onun əhalisini cüşa gətirib bu hala salır” (7, 240).

Görkəmli ədibin milli ruhda yaradılan nəğmələrin tərbiyəvi təsir imkanlarını diqqət mərkəzinə gətirməsi heç də təsadüfi deyil. O dərin həyatı müşahidələr əsasında belə qənaətə gəlmişdir ki, musiqi incəsənətinin geniş yayılan növü olan xalq mahnıları ilə vətənpərvərlik hisslərinin inkişafına qüvvətli təsir etmək daha məqsədomüvafiqdir.

Araşdırmalar göstərir ki, hələ keçən əsrin əvvəlində xalqımızın görkəmli ziyalıları, mütəfəkkirlərindən olan N. Nərimanov, C. Məmmədquluzadə, Ü. Hacıbəyov, Ə. Əzimzadə, H. Ərəblinski və başqaları milli incəsənətimizin əsas sahələrindən olan musiqi, təsviri incəsənət, habelə teatr incəsənəti vasitəsilə müxtəlif nəsiləndən olan insanların milli ruhda tərbiyə edilməsinin əhəmiyyətini inandırıcı faktlarla, həyatı misallarla nəzərə çatdırırdılar.

Görkəmli dövlət xadimi yazıçı, publisist, həkim Nəriman Nərimanov (1870-1925) hələ 1906-cı ildə milli musiqinin çox böyük emosional təsirindən bəhs edərkən “Həyat” qəzetində dərc etdirdiyi məqaləsində yazırdı: “Şikəstə və yaxud digər bir milli musiqi havaları eşitdikdə cəm vücudunla, cəm ruhunla qulaq asırsan, həm qəmgin və həm də şad olursan, həqiqətən nə halda bulunmağın dürist anlamırsan. Ancaq musiqiçilərə istəyirsən deyəsən, çalınız əfəndim, çalınız. Çünki çaldığınız ahəng mənim qəlbimin ən dərin guşələrindən xəbər verir. Elmi musiqiyə heç də əşina olmasan yenə belə bir halətdə bulunacaqsan niyə? Ondən ötrü ki, həmin ahəng və zümzümədə valideynin dediyi laylaların havasını sevirəsən, onun məhəbbətini himn edirsən, onu görmürsən, lakin bir növ səsini hiss edirsən” (8, 372).

Görkəmli ədib musiqinin geniş mənada həyatı, fəlsəfi əhəmiyyəti üzərində dayanaraq olduqca həyatı faktlar, ümumiləşdirmələr əsasında belə qənaətə gəlmişdir ki, musiqi dərin vətənpərvərlik hissi oyatmaqla, eyni zamanda şəxsiyyətin mənəvi-estetik inkişafı vasitəsidir. O deyirdi: “Millətin keçmişini, keçmişdəki qəmmini, şadlığını, adətini və bütün həyatının nə cür keçdiyini misallarda, tapmacalarda, nağıllarda, mahnılarda və musiqidə oxumaq mümkündür. “Kamarinskaya” çalanda bir rusun bədəni titrəyən kimi, “Çoban şikəstəsi” də bir azərbaycanlı balasını dərin-dərin fikirlərə salır. Bu hissi gizlətmək mümkün deyildir: bu hissi əsrlərlə toplanmış bir qüvvə meydana gətirmişdir. Bu hiss qəhrəmanlar hazırlamış və qəhrəmanlar qanı tökmüşdür” (8, 372).

N. Nərimanovun bu deyimində milli dəyərlərin əsas sütunları və onların ümumtərbiyə prosesindəki rolu inandırıcı şəkildə nəzərə çatdırılır. Əslinə qalsa həmin fikirlərdə xalq yaradıcılığının milli və bəşəri əhəmiyyəti vəhdətdə vurğulanır. Aparılan təhlil və ümumiləşdirmələr, habelə görkəmli elm-sənət adamlarının fikirləri göstərir ki, ayrı-ayrı xalqların milli-mənəvi dəyərlərinin bir çoxu bəşəri mahiyyət kəsb edir. Buna görə də yeri gəldikcə ictimai-humanitar və incəsənət fənlərinin tədrisi prosesində şagirdlərin nəzərinə çatdırmaq lazımdır ki, hər bir xalqın milli dəyərləri sırasında elə nümunələr var ki, onlar milliliklə yanaşı eyni zamanda bəşəri mahiyyəti ilə də diqqəti cəlb edir. Bu baxımdan xalqımızın muğam dünyası xüsusilə əlamətdardır. Azərbaycan poeziyasının bayraqları böyük alim-akademik, unudulmaz xalq şairimiz Səməd Vurğunun hələ keçən əsrin 40-cı illərində muğamlarımızın mənəvi-estetik təsiri, ümumbəşəri mahiyyəti haqqındakı fikirlərini yada salmaq yerinə düşər. O deyirdi ki, Azərbaycan musiqisi muğamat üzərində qurulmuşdur. Eyni zamanda bu yalnız Azərbaycan zövqü deyil, bütün Qafqaz, Şərq xalqlarının bədii zövqüdür. Biz bununla fəxr edirik ki, Bizim yaratdığımız böyük musiqi məktəbi nəinki Azərbaycanda, bəlkə Azərbaycandan xaricdə bir çox xalqlar arasında öz möhkəm təsirini göstərməkdədir.

Çox böyük uzaqgörənliklə deyilən bu fikir indi tez-tez xatırlanır. Yaşadığımız əsrin əvvəlindən başlayaraq Azərbaycan muğamları dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin ən məşhur konsert salonlarında səsləndirilərək bəşəri mahiyyəti ilə müxtəlif nəsilərdən olan insanların zövqünü oxşayır, mənəvi-estetik hissələrini inkişaf etdirir. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, bu işdə YUNESKO və İSESCO-nun xoş məramlı səfiri, Heydər Əliyev fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın xüsusi rolu var. Məhz onun diqqət və qayğısı sayəsində 2005-ci ildən başlayaraq muğamların ifası üzrə Respublika və Beynəlxalq müsabiqələr keçirilir, çox böyük əks-sədası ilə mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu möhtəşəm musiqi yarışları hər iki ildən bir davam edir. Dövlət Televiziyası vasitəsilə mərhələlərlə bütün dünyaya yayımlanır.

Azərbaycan xalq yaradıcılığının çox geniş yayılan muğamları dinindən, irqindən asılı olmayaraq dünyanın ayrı-ayrı xalqlarının nümayəndələri tərəfindən sevilir, yüksək qiymətləndirilir. Əgər belə olmasaydı Amerikalı musiqiçi Cefri Verbax muğamlarımıza xüsusi maraq göstərməzdi. O radio televiziya verilişləri habelə val, lent yazıları vasitəsilə müstəqil şəkildə bir sıra geniş yayılan muğamları mükəmməl öyrənmiş, tarda və kamançada ifaçılıq məharəti göstərərək müsabiqələrdə, populyar televiziya verilişlərində musiqimizin bu möhtəşəm janrının milli və bəşəri mahiyyət kəsb etməsini parlaq şəkildə nəzərə çatdırmışdır.

Şəxsiyyətyönümlü təhsil prosesində bu cür xarakterik faktlara istinad edərək şagirdlərdə, tələbələrdə belə bir ideya, inam formalaşdırılmalıdır ki, ancaq öz xalqının adət-ənənələrinə, milli-mənəvi dəyərlərinə qapalı qalmaq yaxşı hal sayıla bilməz. Belə ki, Azərbaycan professional musiqisinin banisi, dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəyovun “Koroğlu” operası ilə yanaşı böyük rus bəstəkarı P.İ. Çaykovskinin “Yevgeni Onegin” operası haqqında da xoş təəssüratla yaşamağı bacarmaq lazımdır.

Bəstəkar Əfrasiyab Bədəlbəyli tərəfindən yazılan və ilk baletimiz olan “Qız qalası” baletinə tamaşa etmək istədiyimiz kimi P.İ. Çaykovskinin məşhur “Sonalar gölü” baletinə də eyni cür maraq göstərməliyik. Bu sadəcə çəkilən bir misaldır, təbii ki, digər xalqların da milli-mənəvi dəyərlərinə uyğun digər belə xarakterik misalların sayını artırmaq olar. Əsas məsələ odur ki, təhsil və tərbiyə prosesində millilik və bəşəriyyət amilləri qoşa qanad kimi vəhdətdə götürülsün. Böyüməkdə olan nəsildə bu istiqamətdə zəruri mənəvi keyfiyyətlər aşılsın, formalaşsın.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə şəxsiyyətyönümlü təhsilin inkişafı, bu prosesdə başlıca amillərə istinad olunması problemləri ilə diqqəti cəlb edir. Bu istiqamətdə millilik və bəşəriyyət amillərinin əsas götürülməsi aktual məsələlərdən sayılır.

Problemin elmi yeniliyi. Şəxsiyyətyönümlü təhsil prosesində millilik və bəşəriyyət amillərindən istifadə edilməsinin əsas xüsusiyyətləri, imkanları üzərində dayanılır. Xarakterik fikir və müddəalar diqqət mərkəzinə gətirilir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Şəxsiyyətyönümlü təhsil prosesində millilik və bəşəriyyət amillərinin, o cümlədən Azərbaycan xalqının ədəbi və musiqi folklorunda mövcud olan əxlaqi-estetik dəyərlərinin əhəmiyyəti haqqında mütəllimlərə, ayrı-ayrı mütəxəssislərə metodik tövsiyələr verilir. Bir sıra başlıca məsələlər diqqətə çatdırılır.

ƏDƏBİYYAT

1. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı: Qanun, 2009.
2. Əliyev H.Ə. Təhsil millətin gələcəyidir. Bakı: Təhsil, 2002.
3. Gənclər Siyasəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. “Azərbaycan” qəz., 2002, 12 may
4. Təhsilin müasir problemləri. Bakı: Mütərcim, 2010.
5. Əliyev P.B, Əhmədov H.H. Gənclərin milli mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyəsi. Bakı: Təhsil, 2006.
6. A.N. Abbasov. Milli əxlaq və ailə etikası. Bakı: Mütərcim, 2008.
7. H. B.Zərdabi. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Azərneşr, 1960.
8. F. Köçərli. Nəriman Nərimanov. Bakı, 1965.

ПРОБЛЕМА НАЦИОНАЛЬНОСТИ И ОБЩЕЧЕЛОВЕЧНОСТИ В РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕЗЮМЕ

В статье отмечается важность принятия национальных и общечеловеческих факторов в процессе развития личностно-ориентированного обучения. В связи с этой проблемой привлекают внимание высказывания выдающихся людей науки и искусства о национальном и общечеловеческом значении литературных и музыкальных образцов фольклора в народном творчестве Азербайджана.

THE PROBLEM OF NATIONALITY AND HUMANITY IN THE DEVELOPMENT OF PERSONALITY EDUCATION SUMMARY

In the article the main attention is given to the importance of consideration of national and human factors in the process of development of personality education. Dealing with the problem the thoughts of prominent men of art and science about the importance of examples of literary and folk music which exist and attract attention in Azerbaijani folk art with their national and human essence are also mentioned.

Redaksiyaya daxil olub: 10.06.2016